

Станіслав Юрійович ІВАНОВ,*кандидат історичних наук, доцент,**доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1**Харківського національного університету внутрішніх справ**ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0166-9016>*

Розвиток юридичної освіти в Україні наприкінці XIX на початку XX ст.

На сьогоднішній день перед українською науковою спільнотою особливо гостро постає питання, щодо розбудови національної концепції розвитку вищої освіти. Важливе місце серед багатьох гуманітарних дисциплін, які потребують переосмислення та оновлення змісту посідає юриспруденція тому, що саме вона виступає гарантом дотримання правового порядку у соціумі. Виходячи з цього актуальним завданням науковців є дослідження становлення та еволюції вищої юридичної освіти на українських землях. Саме наприкінці XIX на початку XX ст. в університетах на теренах України відбувається суттєве зрушення на ґрунті підготовки юристів-теоретиків. З огляду на це, історичне врахування організаційного досвіду формування вищої юридичної освіти у зазначений період конче необхідним під час генези сучасної системи підготовки для нашої країни кваліфікованих юристів та розширенні мережі вже існуючих правових інститутів.

Наприкінці XIX на початку XX ст. провідними науковими установами у яких можна було здобути вищу юридичну освіту на українських землях були університети, зокрема: Харківський (1804 р.), Київський (1834 р.) та Новоросійський (1865 р.) що знаходився в Одесі [5, с. 57]. У цих університетах і починається якісно новий період розвитку правової освіти в Україні. Важливу роль у цьому процесі відіграв внутрішньо університетський Статут 1863 р. відповідно до якого на юридичних факультетах університетів викладали такі дисципліни як: Цивільне право, Кримінальне право, Римське право, Поліцейське право, Міжнародне право, Фінансове право, Церковне законодавство, Енциклопедія права та ін.

Юридичний факультет Харківського імператорського університету у досліджуваний період був одним з флагманів на ниві підготовки правників. Від початку заснування на факультеті було сім кафедр, але упродовж XIX ст. їх кількість збільшилася до тринадцяти. У ті часи навчання відбувалося за допомогою лекцій, практичні заняття майже не проводилися, тобто основним джерелом здобуття кваліфікованих юридичних знань був конспект. На факультеті викладали такі відомі вчені юристи як: І. П. Сокальський, І. Ф. Тимковський, Г. М. Данилович, О. М. Міцкевич, Г. Ф. Шершеневич, М. П. Чубинський та ін. Одним з найвідоміших випускників юридичного факультету Харківського університету був академік В. М. Корецький [4, с. 85]. Варто відзначити той факт, що упродовж другої половини XIX та на початку XX ст. кількість студентів юристів була вищою за кількість студентів інших спеціальностей.

Що стосується Київського університету то у 1884 р. тут було затверджено новий Статут відповідно до якого ліквідувалася університетська автономія та встановлювався суворий контроль царських урядовців. Особливо серед професорів Київського університету в цей час виокремлювався О. Ф. Кістяківський, який очолював кафедру кримінального права, судоустрою та судочинства. Під час викладання вчений зосереджував значну увагу на поглядах прогресивних представників західноєвропейської правової думки, таких як: Ч. Беккарія, Ш.-Л. Монтеске та ін., критикуючи чинне імперське законодавство. Відданими прихильниками ідей професора були правники Д. Г. Тальберг, Ф. І. Леонтович, Л. С. Білогріц-Котляревський [1, с. 186].

Непохитним авторитетом серед колег та студентів користувався професор М. Ф. Владимирський-Буданов, який був серед засновників київської історико-правової школи (школи істориків західно-руського права). Роботи дослідників цієї школи вирізнялися ґрунтовним фактичним матеріалом та непересічними ідеями. О. В. Романович-Славатинський був першим професором на юридичному факультеті Київського університету хто читав курс історії політичних учень. Професор В. А. Незабитовський упродовж багатьох років був очільником кафедри міжнародного права, саме він став засновником теорії юридичної природи державної території. Вагомий внесок в еволюцію та дослідження цивільно-правових наук зробили професори В. А. Удінцев, К. А. Мітюков, В. П. Демченко, Й. О. Покровський, В. І. Синайський [2, с. 37]. Вони стали фундаторами Київського юридичного товариства у якому конструктивно співпрацювали вчені-правники з працівниками судів, прокуратури та адвокатури. Усе це сприяло тому, що юридичний факультет Київського університету у досліджуваний

період був одним із кращих у галузі підготовки науковців із римського та цивільного права не лише на українських землях, які перебували у складі Російської імперії, але і за її межами.

Юридичний факультет Новоросійського університету в Одесі також користувався великим попитом серед студентів. Так наприклад, упродовж перших років його існування кількість студентів юридичного факультету постійно зростала у порівнянні з іншими факультетами. Така ситуація була зумовлена тим, що держава, яка бурхливо розвивалася потребувала кваліфікованих юридичних й адміністративних фахівців. На факультеті діяли такі кафедри: енциклопедії права, державного права, римського права, історії найважливіших іноземних законодавств, історії руського права, торговельного права, поліцейського права, кримінального права з цивільним судоустроєм та судочинством, фінансового права, міжнародного права, церковного права, політичної економії та статистики. У Новоросійському університеті юридичні дисципліни викладали такі відомі правники як: Д. І. Азаревич, Є. В. Васьковський, О. М. Богдановський, О. І. Загоровський, Ф. І. Леонтович, І. О. Івановський та ін[3, с. 74].

Отже, юридична освіта і наука в українських землях упродовж другої половини ХІХ на початку ХХ ст. розвивалася у переважній більшості в університетах (Харківському, Київському, Новоросійському), вона насамперед характеризувалася високим професійним рівнем наукової та навчальної підготовки професорів та викладачів, крім цього, саме у цей період були створені сприятливі умови для фундації та подальшого розвитку класичних університетських правничих шкіл.

Список бібліографічних посилань

1. Войно-Данильчишин О. Л. Правове регулювання учбово-освітньої діяльності юридичних факультетів в університетах українських губерній Росії в другій половині ХІХ ст. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. С. 185-189.
2. Немченко С. С. Становлення правової освіти в Україні в ХVІІ столітті- на початку ХХ століття. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 4. Том 1. 2015. С. 36-40.
3. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Історія та сучасність (1865–2015) / кол. авт. ; гол. ред. І. М. Коваль ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2015. 964 с.
4. Юридична наука і освіта на Україні / Ю. С. Шемшученко, І. Б. Усенко, Б. М. Бабій та ін. К.: Наукова думка, 1992. 304 с.
5. Ясінський В. Зміст професійної підготовки фахівців юридичного профілю: історико-педагогічний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 3-4. С. 56-60.

Одержано 05.02.2021